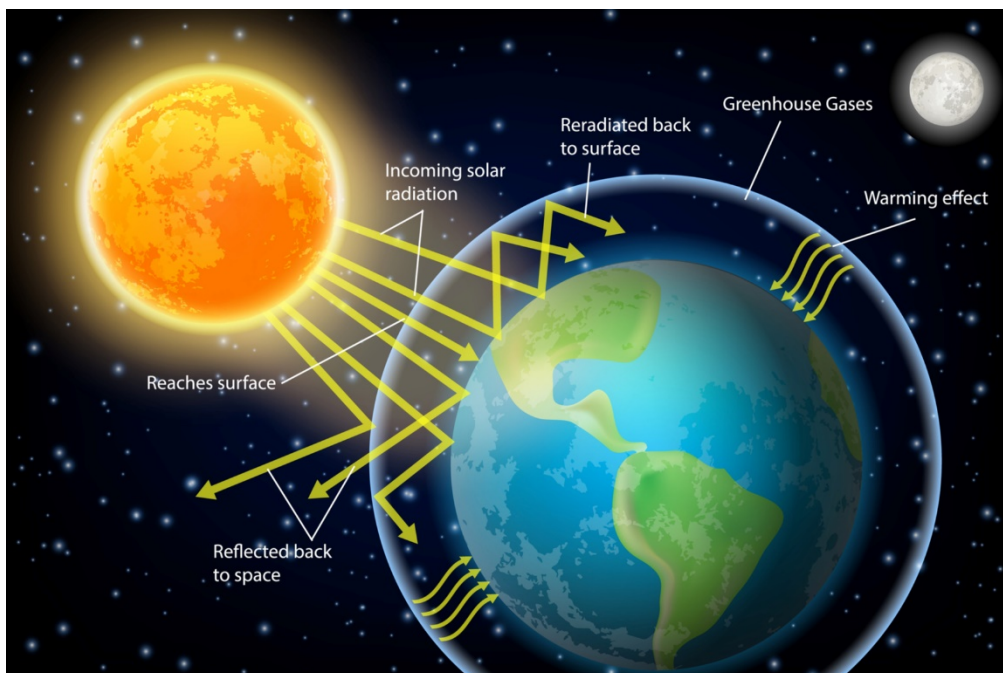

ዓለማዊ ወሰኝ ሙቆት

አብዚ ድሓለፈ 100 ዓመታት ፣ ገምጋማዊ መጠን ዋዒ አብ መሬት ወሲኹ ኣሎ። እዚ ማለት እቲ ገምጋማዊ መጠን ዋዒ አብ መሬት እንዳለዓለ እንዳለዓለ መጺኡ ኣሎ ማለት ኢዩ። ሕጂ እዚ ገምጋማዊ መጠን ዋዒ አብ መሬት ካብቲ ኣብ ቅድሚ 100 ዓመት ድነበረ ገምጋም ብ 0,8 ዲግሪ ይልዕል። እዚ **ዓለማዊ ወሰኝ ሙቆት** ተባሂሉ ይጽዋዕ። እቲ ጠንቂ ናይ ዓለማዊ ወሰኝ ሙቆት ከኣ ምፍናው ልዑል ዓቕን ናይ ግሪን ሃውስ ጋዛት ናብ ጠፈር ኢዩ።

ጋዛት ግሪን ሃውስ (ጋዛት ኣምላይ ገዛ)

ዙርያ ምድሪ ጠፈር ኢዩ። ካብ ጠፈር ወጻኢ ከኣ ህዋ ኣሎ። ኣብ ህዋ ልዕሊ 270 ዲግሪ ዛጕሊ ኣሎ።

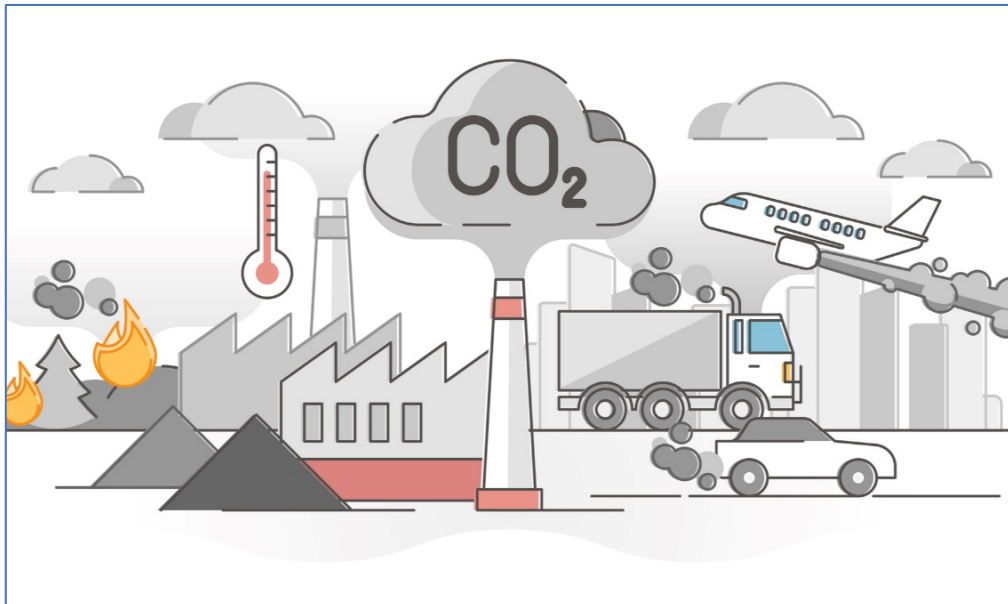
ጠፈር ብድተፈላለዩ ጋዛት ድቐመ ኢዩ ገለ ካብኦም ሃፋን ከርቦንዳይኦክሳይድን ክጥቀስ ይከኣል። ሃፋን ከርቦንዳይኦክሳይድን ጋዛት ግሪን ሃውስ ይበሃሉ። ጋዛት ግሪን ሃውስ ተባሂሎም ድጽውዕሉ ምኽንያት ንምድሪ ናይ ጸሓይ ሙቆት ኣብ ህዋ ተበቲኑ ንኸይጠፍእ ስለድከላኸሉ ኢዩ። እዚ ብተፈጥሮኣዊ መልክዕ ከጋጥም ከሎ፣ ምዕሩይነት ኣሎ እዚ

ማለት አብ ምድሪ ደሎ ዋዲ ርጉእ ይኸውን። እዞም ጋዛት ግሪን ሃውስ አብ ቱርፓ ምድሪ ከም ኮርቢታ የገልግሉ ክንብል ንኸእል።

አብ ላዕሊ ደሎ ስእሊ ገለ ጩራታት ሙቕት አብ ጽፍሒ መሬት ብኸመይ ከምድስተይ/ከምድምጾይ የርኢ። ገለ ካብቶም ጩራታት ተንጸባሪቕም ናብ ህዋ ክኸዱ ከለዉ ገለ ካብኦቶም ከኣ አብ ጠፈር ምስበጽሑ ተንጸባሪቕም ናብ ገጽ መሬት ወይ ምድሪ ይምለሱ። እዚ ብተፈጥሮኣዊ ከጋጥም ከሎ ገምጋም መጠን ዋዲ አብ ምድሪ ኣስታት 15 ዲግሪ ይኸውን።

ሰብ ድፈጠሮ ግሪን ሃውስ ኣፌክት

እቲ ቀንዲ ጠንቂ ናይ ዓለማዊ ወሰኽ ሙቕት ወዲ ሰብ ድፈጠሮ ልዑል መጠን ግሪን ሃውስ ኣፌክት (ካርቦንዳይኦክሳይድ) ኢዩ። ሰብ ድፈጠሮ ግሪን ሃውስ ኣፌክት ንሕና ደቅሰባት ናብ ጠፈር ካብ ንፍንዎ ብተሕ መጠን ካርቦንዳይኦክሳይድ ኢዩ ድመጽእ። እዚ ንሕና ሓይሊ ወይ ጸዓት ንምርካብ ከም ዘይቲ፣ ጋዝን ከሰልን ድኣመሰሉ ተቓጻልቲ ፎሲላት ከነንድድ ከለና የጋጥም። አብ ታሕቲ ደሎ ስእሊ ሓይ ሓይ ምንጮታት ምፍናው ወይ ምትፋእ ካርቦንዳይኦክሳይድ የርእየና።

ዘይቲ፣ ጋዝን ከሰልን ብዙሕ መጠን ካርቦን አለዎም። ካርቦንዳይኦክሳይድ ካርቦን ተቃጺሉ ምስ ኦክሲጅን ኣብ ድወሃሃይሉ ከም መልሰ ግብረ ይፍጠር። ካርቦንዳይኦክሳይድ ክሊማጋዝ ኢልናውን ንጽውፆ ኢና ምኽንያቱ ምትፋኒ ልዑል መጠን ካርቦንዳይኦክሳይድ ኣብ ምድሪ ደሎ ክሊማ ስለድጸልዎ።

ተቓጺልቲ ፎሲላት ከም ዘይቲ ከሰልን ጋዝን ከነንድድ ከለና፣ ነቲ ቅድሚ ሓያሎ ሚልዮናት ዓመታት ካብ ጠፈር ተሳሊቡ ተቃሊዙ ድጸንሖ ካርቦን ነጻ ንገብሮ ብኡ መጠን ድማ ኣብ ጠፈር ደሎ ካርቦንዳይኦክሳይድ ይውስኽ። እዚ ማለት ከኣ እቲ ኣብ ዙርያ ምድሪ ደሎ ኮበርታ ይርቅቅ ክንብል ንኽእል። ሽዑ እቲ ገምጋማዊ መጠን ዋዒ ይልዕል እሞ ኣብ ምድሪ ከኣ ድወዓዩ መጠን ሙቕት ይህሉ - ዓለማዊ ወሰኽ ሙቕት።

ደይተሓደስቲ ምንጪታት ጸዓት

ዘይቲ፣ ከሰልን ጋዝን ደይተሓደስቲ ምንጪታት ጸዓት ኢዮም። ሓደ ነገር ደይተሓዳሲ እንተደኣኮይኑ፣ ደጋጊምካ ክትጥቀመሉ ኣይከኣልን ኢዩ። እዚ ማለት ከኣ ይውዳእ ኢዩ ማለት ኢዩ።

እዞም ዘይትን፣ ጋዝን ከሰልን ቅድሚ ብዙሓት ሚልዮናት ዓመታት ካብ ድነበሩ ኣትክልትን እንስሳታትን ደተሰርሑ ኢዮም። ድሞቱ ኣትክልትን እንስሳታትን ናብ ባሕሪ ይድርበዮም በብቁሩብ ብሓመድን ጭቃን ድቕመ ረጉድ ቀጸላ ይሸፈኑ። እዚ ረጉድ ናይ ሓመድን ጭቃን ቀጸላ ልዑል ጸቕጢ ይፈጥር። እቲ ሓያል ጸቕጢ ብሓባር ምስ ሙቕት ምድሪ ከኣ ነቶም ድሞቱ እንስሳታትን ተረፍመረፍ ኣትክልትን ናብ ዘይቲ፣ ከሰል ወይ ጋዝ ከምድቕዮሩ ጌሩ። ንድሞቱ እንስሳታትን ተረፍመረፍ ኣትክልትን ናብ ዘይቲ ፣ ከሰል ወይ ጋዝ ንምቕያር ብዙሓት ሚልዮናት ዓመታት ይወስድ።

ሳዕቤናት ዓለማዊ ወሰኽ ሙቕት

ሰብ ድፈጠሮ ምፍናው ካርቦንዳይኦክሳይድ ንኹነታት ዝናብ ይጸሉ ፣ ንባሕሪ የውዕዮ ከምኡ'ውን እምባታት በረድን ናይ ባሕሪ በረድን ንኽመኩ ኣስተዋጽኦ ይገብር። በዞም ናይ

ክሊማ ለውጥታት ብሽቢድ ድጥቅዑ እቶም ናይ ዓለም ድኻታት ኢዮም። እቶም ኣሉታዊ ሳዕቤናት ግን ንኖርወይን ካለኣት ሃብታማት ሃገራትን'ውን የጥቅዑን ኢዩ።

ኩነታት ድወርድ መጠን ዝናብ

ዓለማዊ ወሰኽ ሙቕት ንኹነታት መጠን ዝናብ ይጸልዎ ኢዩ። ኣብ'ቲ ውሑድ መጠን ዝናብ ደለዎ፣ መሊሱ ዝያዳ ደርቂ ክህሉ ኢዩ ኣብ'ቲ ብዙሕ መጠን ዝናብ ደለዎ ከኣ መሊሱ ብዝሒ ዝናብ ክህሉ ኢዩ። ብኸልእ ኣዘራርባ ኣብ ገለ ቦታታት ዝያዳ ደርቂ ክህሉ ኢዩ ኣብ ካልእ ቦታታት ድማ ዝያዳ ዕልቕልቕ ክህሉ ኢዩ። ክልቲኦም ደርቅን ዕልቕልቕን ኣብ ሰብ፣ እንስሳታትን ኣትክልትን ጸገማት ይፈጥሩ።

ልዕሊ ንቡር ኩነታት ኣየር

ልዕሊ ንቡር ኩነታት ኣየር ኣዝዩ ብርቱዕ ንፋስን (ህቡብላ) ልዕሊ ዓቕን መጠን ዝናብ ወይ ወርጪን ኢዩ። እዚ ኣብ ታሕቲ ትዕዘቦ ደለኻ ስእሊ ብኣርካን ድበሃል ህቡብላ ድወረደ ጉድኣት ኢዩ፤ ህንጻታት፣ ጎደናታትን ተፈጥሮን ዓንዩ ተበላሽዩ። ድሕሪ ልዕሊ ንቡር ኩነታት ኣየር ድስተ ጽፋይ ማይ ንምርካብ'ውን ከቢድ ከኸውን ይኽእል ኢዩ።

እቲ በረድ ይመክኽ

እንዳወዳዩ ክኸይድ ከሎ፣ እቲ ኣብ ጫፋት (ዋልታታት) ደሎ ብዙሕ በረድ ይመክኽ ፣ እቶም ኣብ መላእ ዓለም ድርከቡ እምባታት በረድ ድማ እንዳነኣሱ እንዳነኣሱ ይኸዱ። እዚ ንኣብ መላእ ዓለም ደለዉ ሰባት፣ ኣትክልትን እንስሳታትን ኣሉታዊ ሳዕቤን የኸትል። መሰረተ ናብራ ናይቶም ኣብ ብዙሕ በረድ ደለዎ ከባቢታት ድነብሩ እንስሳ፣ ኣትክልትን

ደቂ-ሰባትን ለውጢ ይገብር። እቲ ምምካሽ በረድ አዝዩ ቅልጡፍ እንተድኣ ኮይኑ፣ እቶም ኣብኡ ድነብሩን ብእኡ ድናበሩን ኣትክልትን እንስሳታትን ነቲ ቅልጡፍ ለውጢ ክወሃሃድዎ ኣይክእሉን ኢዮም።

ውሑድ መጠን በረድ ንኣብነት ነቲ ኣብ በረድ ድነብር ሴል ድበሃል እንስሳ (ዓይነት ዓሳ) ይጸልዎ። ንሱ ኣብ በረድ ይነበር፣ ኣብ በረድ ይወልድ ከምኡውን ኣብ በረድ የዕርፍ ወይ ይዛነ። ውሑድ መጠን በረድ ክህሉ እንከሉ ነዚ ሴል የሽግሮ ስለዚ እቲ ብዝሒ ከኣ ይጎድል።

ካልጽ አብነት ድማ ድቢ ኢዩ። ድቢ'ውን አብ በረድ ኢዩ ድነብረ ጳቲ አገዳሲ ምንጪ መግቡ ከኣ ጳዚ ሴል ኢዩ። ስለዚ ጳቲ በረድ ምስጎደለ ነቲ ድቢ መንበሪ ቦታ ይንጸሶ ብኡ ኣቢሉ ውሑድ መግቢ ይኸውን ጳቲ ብዝሒ ድማ ብኡ መጠን ይጎድል።

ክሊማ ደይጎድኡ ምንጮታት ጸዓት

ንሕና ደቂ-ሰባት ጸዓት የድልየና ኢዩ። ማዕረ ማዕረኡ ድማ ነዞም ተቓጻልቲ ፎሲላት ነቲ አብ መሬት ደሎ ገምጋማዊ መጠን ዋዒ ክብ ከየበልና ከነንድዶም ኣይንኸጸልን ኢና። ጳዚ ማለት ንሕና ጽልዋ ግሪን ሃውስ ኢፌክት ንምቕናስ ቀጠልያ ምንጮታት ጸዓት ክንጥቀም ኣለና፤ ተሓደስቲ ምንጮታት ጸዓት ወይ ክሊማ ደይጎድኡ ምንጮታት ጸዓት-ውን ይበሃሉ ኢዮም።

Kilde: Shutterstock

ማያዊ ጸዓት፣ ንፋሳዊ ጸዓትን ጸሓያዊ ጸዓትን ካብ ተቓጻልቲ ፎሲላት ብድሓሽ ኣብነታት ናይ ክሊማ ደይጎድኡ ምንጮታት ጸዓት ኢዮም።

ከብቲ ጽሑፍ ድተመርጹ ቃላት

ክሊማ መቼት	ዓለማዊ	ዓለማዊ ወሰኝ
ግሪን ሃውስ ኢፌክት	ግሪን ሃውስ ጋዝ	ክሊማዊ ጋዝ
ጠፈር	ምንጽብራቕ	ምስሓብ/ምምጻይ
ተሓዳሲ	ደይ-ተሓዳሲ	ጸዓት
ተቻጻሊ ፎሲል	ልዕሊ ንቡር	ልዕሊ ንቡር ኩነታት አየር
ካብ ጠፈር ድወርድ	ኩነታት ዝኖብ	ሳዕቤን

Alle illustrasjoner er fra Shutterstock.com